

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының област Совединиң органы

1952
ноябрь
22
СУББОТА
№ 226 (2656)
ӨРТӨЗ 20 КОП.

- Совет Эвилелинде (1 арын).
- Областың колхозтарында (1 арын).
- ПАРТИИЖИ АМЫДЫРАЛ— М. Каваа-Сарыг.—Би-Хем районун партия активиниң хуралы (2 арын).
- Р. Далай-оол.—Партия эге орг-

- низацияларының секретарларына сургаалдарыны экижидер (2 арын).
- И. Ероцкий.—Библиотекаларының фонддарын улам четчелээрн дээш (2 арын).
- Д. Быховский.—Орус муыканың генийниң дугайында фильм (3 арын).

- А. Тютина.—Агро-зоотехниктиң өө редилгени чедишкениниң организа- таар (3 арын).
- Н. Соколов.—Колхоз тургузууну айттыргларының талазы-биле юри диктиг консультатия (4 арын).
- Улус демократиязының чуртта- рында (4 арын).
- Кореяда болушкуннар (4 арын).

Нитиниң мал ажылын хөгжүдериниң күрүне планын чедишкениниң күүседир

ССРЭ-ниң хөгжүлдезиниң бешки беш чыл планының талазы-биле партияның XIX съездининиң директива- лары социалистг кедээ ажал- агый- ның бүгү адырларының, ооң иштинде мал ажылының улам ынаагы көдүр- лүүшкүнүңү программизация болгаш темпизин тодаргай айтып турар. Бистин чуртта мал ажылының хөгжүл- дезинде кол сорулга болза, нитиниң малының баш санын көвүдерири- биле кады ооң продуктууну дыка бедидери болуп хевээр артып турар. Эш Сталинга чоруткан чагаада алган хүдээлгелерин күүсетпишаан, областың колхозтары бо чылын мал ажылын хөгжүдериң күрүне пла- нын күүседир талазы-биле чамдык чедишкениңниң чедип ап турар. Эрткен он айларны иштине мал- дын баш санын өстүрениң планы област нитизи-биле күүсетинип ту- рар. Тоюу, Таңды районнар малга чөм белеткээриниң планын чедиш- кениң күүсеткенер.

Ам көдээ ажал-агый чылының түн- недерин үндүрениңн эвээш үези артакан болгаш кыштын берге үези бистин мурнувуста туруп турар. Ыңдык болза-даа, мал ажылын хөгжү- дериниң планын бүгү талазы-биле күүседир, кыштаглаашкыны орга- низацият болгаш чедишкениң эрт- тирер талазы-биле белеткел ажал- дарында улуг чөптөстөр барын дем- дегээр ужурулуг.

Райондарың партия, совет бол- гаш көдээ ажал-агый органынар мал ажылының көргүзүлгелеринде ортумак хуудары көргөш, бот-оожур- гаашкына кирип, ол ортумак сан- марын ичинда улуг чөптөстери илсретпейн, сөөлү үезде мал ажы- лың кичээнегени кошкаткан. Ылаңгыя Улуг-Хем, Таңды, Биң- Хем, Каа-Хем болгаш Тере-Хөл рай- ондарың колхозтарында мыйыкты бода малдын, хойнуң болгаш саар инектерин баш санын өстүрениң планы бо чылдын ноябрь 1-ге чедир чүге 70—98 хуу, а ол ышкаш Ба- рыын-Хемчик, Чаа-Хөл райондарың колхозтарында хаваа өстүрениң планы чүге 20—25 хуу күүсетинге- ни болза, мал ажылын хөгжүдериң планын күүседиринең канчап-даа болдурар ужур чөк байлалы тургус- кан.

Колхозтарың, чер-черниң партия, совет болгаш көдээ ажал-агый орган- нарының хөй-хөй удурткучлары нитиниң малын чыгыт, тодуг кыш- таглаашкын-биле хандырап дугайың- да чогуур сагыш салдын, күрүнең бо улуг херез ала-чагаарлаашкы- га киригенин демдегээр анаар. Ам болуп турар кышка удур нитиниң малын бүрүн хандырып шыдаар мал чөмнерин белеткел алырның арга- лары 1952 чылда бүгү колхозтарга болгаш районнарга турган болза- даа, област мал чөмнериниң белет- келиңниң планы ыракта чедир күүсе- тимнээ.

Нитиниң малын кыштын берге байлалында чадагай кажаларга азы ажык черлерге тургуспайн, эки чыгыт кажалар-биле хандырап дээш боттуг демисел чорутуумаа- ныңдан 1952 чылда колхозтарда мал кажаларының тудуунуң планы бо хүнге чедир күүсетимнээ.

Мал ажылының талазы-биле күрү- нең эң чугула хөмчөгелериниң күү- сетимней турарының кол чылдагаа- ны болза, партия райкомнары, рай- күкүксопнар, райондарың көдээ ажал-агый кидистери мал ажылы- ны удуртулганында боттарының ха- рысалгазын сулардып, колхозтар-

га хүн-бүрүнүң боттуг дузанын көр- гүспениңде болуп турар. Бо талазы- биле улуг буруу мал ажылын боттуг удуртулга болгаш практиктиг дуза- ламчы-биле ыракта чедир хандыр- байн турар көдээ ажал-агыйның об- ласть эргелегелине оонаажып турар.

Ам бистин мурнувуста мал ажы- лың хөгжүдериңн күрүне планын долдур болгаш ажы күүседиринең берге үе — кыштын кадыг дош- куң үези туруп турар. Оон- биле кады ажал-агый чылы- нын, ооң иштинде мал ажылы- ның чыл түннелдерин үндүрениңн эвээш үези артып калган. Ыңчаарга кыштаглаашкыга болгаш ажал- агый чылының түннелдеринге мын- чаар ужуражып болбас дээрин бил- дингир. Ам партия, совет көдээ ажал-агый органынарының, көдээ ажал-агыйның тускай эртемнигериниң болгаш колхозтарың дайынчы сорулгазы чүд Дие, мал ажылында бар турар чөптөстериң эң дүрген узуткаарың бүгү хөмчөгелерин ап тургаш, 1952 чылда малдын баш са- нын өстүрениңн күрүне планын малдын бүгү чүзүңнүң талазы-биле күүседирин болгаш ооң продуктуу- лун көргүзүлгенин чедип алырын хандыраы болур.

Колхоз бүрүзүңе мал чөмнериниң шыгыны кадагалалып болгаш үчүдүн тургузуп, оон чарыгалдып чүгө баш удур доктаадып тургускан норма ёзуугар чорудар. Эң чоокку хууса- ны иштинде мал кажаларының туду- шкунун болгаш септелгенин до- зарыңче күштү мобилизастаар. Рай- ондарың көдээ ажал-агый кидис- терин, көдээ болгаш колхоз тудуунуң кидистери, райкуксопнар болза, колхоз бүрүзүңде мал кажалары- ның байдалын доп-дораан хынал көр- гөш, колхозтарың баштаар черле- ринге практиктиг дузаны көргүзөр ужурулуг.

Малдын кышкы ажаалгазын эки организастаары мал ажылының кадрларында хамаржыр. Мал ажылында кыш эң харысаалгалыг үе болурун барымдалаш, бүгү кол- хозтарда мал ажылының кадрлары- нын составын эде көрүп, фермалары- ны бригадаларын мал ажылыга сонуурагалды, дуржулгалыг, ас- сеткидиг колхозчулар-биле четче- лээр болгаш коммунистер, комсомол- чулар-биле быжыглаарыңче оңза кич- чээнегени салыр.

КПСС-тин райкомнары болгаш эге организастаары болза, мал ажылы- ның айтырглары партияның болгаш колхозчуларының хуралдарыга чугаалажыр, илерез чөптөстериң узуткаар хөмчөгелерин доран алыр, мал ажалдакчыларының ортузунга социалистг чарышты калбартыр, партияның политиказиялыг ажалын күштелдирер, кыштагаларда колхозчуларже эки-эки агитаторлар- ны илеткелчилерин чорудар ужуру- луг. Мал ажылының фермаларыга эртемниң болгаш мурнакчы дуржул- ганчы чедишкениңн непередери партия организастаарының чугула хүлээлгези.

Партияның XIX съездинин төв- гүдүг шийтпирлеринде сорук кирип- тинген колхозчу массаларың пат- риоттук көдүрлүүшкүнүн, чогаадык- чы идеяны баштап, боттарының социалистг хүлээлгелерин ёзуугар мал өстүрениңн планын чедишкени- ниң күүседиринең оларга дузалары—партия, совет болгаш көдээ ажал-агый органынарының, бүгү көд- дээ коммунистериниң болгаш комсо- молчуларының хүлээлгези.

Д. Н. Мамин-Сибиряктың төрүтүнгениңден бээр чүс чыл болганына

Ноябрь 17-де Д. Н. Мамин-Сибиряктың төрөөн хүнден бээр чүс чыл болганын демдегээрн-биле Москваың күрүне консерватория- зынага литераторлар, эртемниң бол- гаш уран-чүүлдүн ажалдакчылары, бүүдүрүлгелериниң стахановчулары, хөй-ниити организастаарының төлөө- лекчилери чыгып келгенер. Бай- ырлыг хуралды ССРЭ-ниң совет чо- гаалчылар Эвилелиниң мурундан чогаалчы Л. М. Леонов эге сөзү-биле аяктыкан.

Улустун амыдыралын канчаар- даа аажок эңи билири болгаш уран-чүүлдүн ролун депшильгени- биле үнелеп билири Россияның амы- дыралының эң боттуг чүүлдериң дийриг болгаш тодаргай өвүр-хөвир- лерге көргүзөр, бодунуң чогаалыга нитилел талазы-биле чугула тема- ларын тургузар органы Мамин- Сибирякка берген деп профессор Е. А. Боголюбов, Д. Н. Мамин- Сибиряктың амыдыралының болгаш ажал-чорудулгазының дугайында илеткелгеге демдегээр. «Россияга

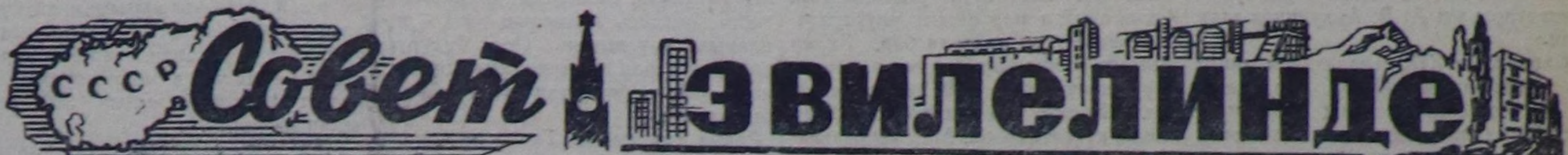
капитализмнің хөгжүлдези» деп но- мунга Мамин-Сибиряктын дугайында В. И. Ленинниң чугаалаан кайгам- чыктыг чугаазын илеткелчи сагып- дырган.

Чүтүлдүг демократ-патриот Мамин-Сибиряк буржуазияның өс- керликчи мезү-шынарын кайгамчык- тыгы-биле ажыдып илсреткен болгаш бодунуң Төрзүн чуртуунуң келир үезинге бүзүрөп чоран.

Мамин-Сибиряктың чогаалдарын совет кижилер өөрүп номчуп турар. Кижин төрелгетениң дайызы— капитализмнің көөр хөөн чөк болур чорукка, бистин улуг ада-чуртувус- ка чалбыштыг ынакшылга, күш- ажалчы улуска кызыгаар чөк бер- динишкын-биле бараан болур чо- рукка чогаалчы бисти ам-даа өөре- дип турар.

Байырлыг хурал доозулган соонда улуг концерт болган. Анаа Мамин- Сибиряктың чогаалдарында үзүндү- лери номчугулаан.

(СЭТА).

Полесьениң тулааларыңче халдаашкын

Полесьеде бо чылын күс анаада- гызы ышкаш эвес, элдептиг болуп турар. Суггур чыгар хар-биле сол- чуп турар. Хөмнер эрктериңден ажып, делгем шынааларны шыва- ап турар. Ыңчалзажок, таарымча чөк байдалар турза-даа, тулаалар- да мелиоративтиг ажалдар соксаш кылынай турар. Магистралдыг каналдарың, суг шыгжавырлары- ның шлюзтарың улуг-улуг систе- маларын канчаар-даа аажок улуг делгем черлерде тургузуп турар.

Шаанда кижин не баспайн турган черлерде ам экскаваторлар, земле- солтер, довурак устурап күчүлүг ма- шиналар ажалдап турар. Күчүлүг мөхнэмизнер чадаң ыштарың ке- зип, механиктиг тырбаштар олар- ны бөлгөш, трактор-биле сөөртүр гускай тергелерге чүүдүрүлгө. Беларус ССР-ниң эртемнер Акаде- миязының көдээ ажал-агый механи- зациязының болгаш электриктик- гезиниң институтунуң чогаадып кыл- ганы канал казыкчылары каналдар- ны казып турар. Чангыс ындай ма- шина 500—600 кишиңиң күш-ажы- лын солуп турар болгаш сезон дур- гузунда 2—3 муң гектар черге хур- гаалыг четкизин кылып турар.

Кол-кол мелиоративтиг ажалдар- ны ында машиналар күжү-биле күү- седип турар. Экскаваторлар чыл- да оңалдынан ажыр 70 муң кубо- метр довуракты казып үндүрген. Мелиоративтиг ажалдарың хөм- чээли эрткен чылга денээрге 3 ка- тап улгаткан.

Полесье чавызаашкынын курга- дыр талазы-биле партия болгаш ча- зактын оонаалдарың күүсетпи- шаан, колхозчулар болгаш механи- заторлар боттарының крайын чаар- тырыңче найралдыг кирипкенер. Пяльск областың Ивановская маши- на мелиоративтиг станциязының кол- лективниң стахановчу ёзу-биле ажал- дап турар. Экскаваторжуларың эш Токаревке баштакан бригадазы чылдың бүдүрүлгө планын 10 айлар- ның дургузунда күүседипкен. Экс- каваторжу Поливко ийи чылдын- да ажыг норманы күүсеткен. Ол ышкаш өскө-даа механизаторлар күчүг эки чедишкениңни чедип алганнар.

Полесьениң тулааларыңче хал- даашкыда 88 машина-мелиоратив- ти станциялар болгаш шык мелио- ративтиг отрядтар кирип турар. Олар эрткен чылдын дургузунда кургатынган черден ийи катап хөй черин бо чылдын чүгө 10 айлары- ның дургузунда кургатканнар. По- лесье областың көдээ ажал-агый артельдери тарылга элчиштриль- эниче катыжып киргилгезен болгаш торфтуг муң-муң гектар черлерде

язы-бүрү культураларны тарып ту- рарлар. Ук черлерден олар анаа дү- жуттун 2—3 катап артык дүжүттү ажаап ап турарлар.

Белорусияның болгаш Украина- ның 12 областтарының тевискээрин эжелеп турар Полесье шынаазының бойдус байлактары эгээртинмес. Ук шынааны көдээ ажал-агыйга шигээдип кирген соонда Беларус- ияның улус ажал-агый ийи мил- лион гектар ажыг чаагай дүжүттүг черлерин, бир миллион гектар ажыг сизген шөлдерин болгаш одаларны алыр. Көдээ ажал-агыйның продук- циязы 6—8 катап улгадыр.

Тулааларны кургатканының түн- нединде дыка улуг девискээрге эң бедик бүдүрүкчүлүг көдээ ажал- агый тургустун турар. Тараа бү- дүрүлгези 6—7 катап улгадыр. Ко- нопляны, чигир сөөклязының, да- ык чемиштиг мал чөмнериниң бол- гаш сизгенерин тарылга шөлдерин кэш катап калбарар. Мал чөмнери- ның суурун калбаргыры малдын ба- жын 2—3 катап улгатырар органы бээр.

Чаажиткан черге көдээ ажал- агый продуктуларының сайзырадып кылышкыны болгаш консервля- шкыны калбаа-биле хөгжүүр. Чи- гир сөөклязы, конопляны, сүт бол- гаш эт продуктулары сайзырадып ажалдарының талазы-биле чаа-чаа бүдүрүлгелер өзүп үнер, оттулар чүүлгө болгаш химия талазы-биле сайзырадып кылырыңга хергелээр торфтуг казып үндүрери дыка улга- дыр.

Припять хөми болгаш оң адыр- ларын ханыладыры база улуг-улуг суг шыгжавырларының болгаш ма- гистралдыг каналдарың системалары тургузары хөмгө суднолар эжиндиришкениң байдаларын дыка экижидер. Полесьениң девис- кээринге тургузар улуг-улуг хөөл- бектериниң системазы анаа балык ажал-агыйларың организастаар органы бээр.

Белорус улустун күзөл-бодалдары боттанып турар. Коммунистг пар- тияның улуг Сталинниң дузааламчы- ты-биле Беларусияның колхозчула- ры болгаш механизаторлары эртин- мес тулааларың делгем чери—По- лесьени совет улустун байлактары- ның чаа үнер дөзү кылдыр хууду- руп турарлар.

Тивск, ноябрь 18.
М. ОРИШК.
(СЭТА-ның корреспондентизи).

Сибирьниң ыяжын беш чылдарын тудуларынга

НОВОСИБИРСК. Дайын сөөдү- нүн чылдарының дургузунда Си- бирьниң тайгазында улуг өскерилге- лер болган, оон ыяш ажал-агый черлери ыяш болбаазырадып кызыр комбинаттар, ыяш салдарының контролары болгаш ыяш үлетпүрү- нүң өскө-даа бүдүрүлгелери өзе бер- ген. Тайганы ыяш кезикчилерин мурнакчы техника-биле, ыяш бээр көжүрүп чоруур электрик станцияла- ры-биле хандырып чөптөглээн. 1950 чылга бодаларга ыяшты белеткээрин- де болгаш сөөрттүп дайжыларынла ам ийи ажыг катап хөй механизи- мерни ажалдап турар.

Ыяш белеткелиниң Барың Сибирьниң хөй ыяштыг районунче шил- чингени, чүгө сезонда ажалдаары доозуу-биле чөк кылганы, техни-

каны ажыглаарын экижиткени ыяш белеткелиниң хөмчээлин улуг-биле көвүдедир органы берген. Сибирь- нын хөй ыяштары чурттуң чаа ту- дуларыңче чоруп турар.

Ыяш кезикчилеринге чаагайжыды тудуп тургускан бакчынарлыг, клуб- тарлыг, эмнелге албан черлердиг, магазинерлиг болгаш радио бедидерлиг суурлары тудуп тургузуп турар. Тюмениң, Томскиниң, Ново- сибирскиниң, Омскиниң болгаш Кемерово областтарың база Алтай крайының ыяш үлетпүрүнүн бүдүрүл- гелерин ажалдакчылары чыл эл- лиден бээр 76 муң дөрбөлчүн метр хөмчээлдиг чуртталга шөдүн алган нар.

(СЭТА).

Галашаларың автоматтыг бүдүрүп үндүрүүшкүнү

ЛЕНИНГРАД. «Красный тре- угольник» заводта галашаларны автоматтыг бүдүрүп үндүрениңн чаа претин элтеп тургузары доозулган. Ажыгалыңып турган претстерге бодаларга чаа агрегаттын автоматта- ры кайгамчык эки, Орта кандыг-даа дугаарлыг эр, херезжен кижилерин болгаш бичини урулгарың галашаларын белеткел үндүрүп болур. Ол техниканың бүдүрүкчүлүг бир ээлчегин дургузунда ийи чартык муң эш галаша ажып турар. «Крас- ный треугольник» болгаш «Метал-

лис» заводтарың коллективтериниң чогаадыкчы кады ажалдажылгазы- ның ачызында ол чаа техниканы тургустан.

«Красный треугольник» заводта ам он-он автоматтыг претстер ажал- дап турар. Продукцияларың 40 хуу- зуң автоматтыг метод-биле белеткел үндүрүп турар. Конвейерлиг бүдүрүп үндүрүүшкүн-биле дөмөйлээрге авто- матт лөстүң чарыгалды ийи катап кызырган, галашаны бот үнези 10 хуу чингез.

(СЭТА).

Ногаа аймааның кышкы тарылгазы

КИЕВ. Украинаның колхозтары согунанын, чөсноктун, морковтун болгаш өскө-даа ногаа чүүлдериңиң кышкы тарылгазын кылырыңче эзелеп кирипкен. Тарылганы күзүн андырып, эки чемишчтик черде чорудуп турар.

Кыжын тараан ногаа чүүлү бедик дүжүттү бээрин болгаш чыскы тарылганы үезинде тараан ногаа аймаандан 10—12 хонук мурнап бы- жа бээрин практика көргүзүп ту- рар. Ворошиловград областың Ста-

робельск районунуң Фрунзе атты көдээ ажал-агый Артели кыжын но- гаа тарырың кылганы-биле бо чы- лың согуна ажаап алышыңын он хонук мурнап эзелген болгаш гек- тар бүрүзүңденче 80 центнер со- гунаны алган. Чазын тараан согуна үргүлчү 65 центнери берип турган.

Республиканың колхозтарына ногаа аймаан кыжын тарыыр шөл- дүң хөмчээли 700 гектар ажыг кыл- дыр улгадыр.

(СЭТА).

Доменщиктерниң күш-ажылчы тинелгези

МАГНИТОГОРСК. Магнитогор- скиниң Сталин аттыг металлургия комбинатында чаа беш чыл планы- ның оонаалдазын хуусаа бетинде кү- седир дээш чарыш калбарып турар. Бүдүрүлгелер шөй эзилдирениң талазы-биле он бир айларың пла-

ны хуусаа бетинде күүсеткен.

Доменщиктер агрегаттарны ажыг- ларын эвизидип турар. Чыл эгезин- де ажалдап турган печкаларында ажалдавышаан, оон 4 хуу хөй шөй- ну эзилдирип турар.

(СЭТА).

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА

Малчынарның хүлээлгези

Таңды районнуң чамдык колхоз- тарында малдын баш санын кө- вүдериңниң, оон продуктуууну бедидирениң талазы-биле Сталин ат- ты, «Революцияның чалбыжы» колхозтарың малчылары эш Сталинга чагаазында алган хүлээл- гелерин ак-сеткидиг күүседип ту- рарлар.

Сталин аттыг колхозтуң хойжула- ры Биче-оол 379 төрүүр хойдан 406, О. Лазыы—400 төрүүр хойдан 468, Бегзи—400 төрүүр хойдан 460 хура- ганнары тус бүрү ажаап доруктуруп алганнар. «Революцияның чалбыжы» колхозтуң хойжузу эш Соян база-ла улуг күженишкениң ажал- дап турар. Ол ышкаш инек мал фер- мазыңды саар инектер кадарчызы эш Лопсан-оол бодунда хамаарыш

кан бызааларын бүрүнү-биле дорук- туруп турар. Кадарчы эш Дагда-оол бо чылын 200 баш аныак инектер- ниң чайгы үеде эки одаларга солуш- туруп кадарганыңдан денгилдези ортумактан куду эвес болган.

Ол колхозтарың малчылары кы- тган чаңгыс-даа баш мал хоратпайн, семис күштүг менди чыл ажырып алыр дээш тус-бүрү боттарының ара- зында чарыштары салып алган, малдын кыштаглаашкынын амды- гаштан кончук оварымчалыгы-биле эзелеп турарлар.

Партияның XIX съездинин төв- гүлүг шийтпирлеринде сорук кирип- тинген Сталин атты, «Революция- ның чалбыжы» көдээ ажал-агый артельдериңниң малчылары күже- ниникиниң ажалдап турарлар.

Планың ажып күүсеткен

Тоюу район бо чылын мал өстүр- ериниң күрүне планын чедишкениңн күүседип турар. 1952 чылда райо- нуң малы нитизи-биле 23 хуу, оон иштинде чыгыт мал—19 хуу, шээр мал — 30,5 хуу болгаш ийи мал— 51,8 хуу эскен.

Ол бүгү чедишкениң болза, кы- зымак күш-ажылың түннелдинде бол- ган. Ылаңгыя колхозтарың мал ажылыга дуржулгалыг кижилери быжылгаар, малдын кажал-турап-

ларын үргүлчү экижидер, мал чөмүн шынарыг белеткээр талазы-биле хөмчөгелер алдынып турар.

Ажылда чедишкениңн быжыг- лавышаан, моон сонгаар улам бедик көргүзүлгөр дээш, ылаңгыя мал- дың кышкы ажалдарында белетке- лин чогуур өйүңде чедишкениңн дооскан. Амгы үеде районнуң кол- хозтары, ажылыч юнноры бүгү ма- лы кыштаглаткан.

Колхозчу бүдүрүлгедө чедишкениңнер

Сүт-Хөл районнуң Кызыл-Тайгага «Большевик» колхозтуң ажал-агый хүн үргүлчү өзүп, быжыгып турар. Колхоз бо чылын күрүнеге тараа белеткээриниң планы болгаш МТС-ке натура төлөвинин районнуң колхоз- тарын хамыкты мурнай күүседип, башкы Сталинга чагаазында алган хүлээлгелерин эки күүсеткен.

Мурнакчы колхозчулар келир чыл- дың бедик дүжүдүнүн сууру болур сугаттыг черлериң буга ашталга- ларын дооскап, эки шынарлыг тараа культураларының үрезинерин бе-

леткел уларың ажалын чоокку хүндерде доозар дээш шалыккы ажалдап турар.

Ооң-биле кады мал фермаларының ажалында чедишкениңнер база-ла бар болуп турар. Чинээ, эки хойжу эш О. Самбуу бодунга хамаарышкан 92 хойларының эрткен чаада эдер- жилгезин эки чорудуп, бо чылын тө- рүтүңгөн 92 хураганнары бүрүн камгалап аң, доруктуруп турар. Мал- чылар эштер О. Чылбак, О. Одаң-оол олар база-ла эки ажалдап турар.

Сурагылгы бызаа ажаакчызы

Кызыл районда «ТАРН XI» улуг хуралы» колхозтуң кежигүнү Матре- на Раевская нитиниң мал ажылы- га үр үениң дургузунда мурнакчы кирип келген. Сөөлү үш чылдар- ның иштинде Раевская колхозтуң бызаалары өстүрениңге мергежил- диг ажалдап, бо аразында 183 бы- заалары колхозка доруктуруп ду- жааган.

1952 чылда төрөөн 61 инектерин бызааларың Раевская бүрүн өстүрүп алган. Ол бо чылдын баштайгы 9 айларында безин 500 ажыг трудо-

КИНО

ОРУС МУЗЫКАНЫҢ ГЕНИЙИНИН ДУГАЙЫНДА ФИЛЬМ

Москва киностудиясының коллективі Сталинчы шаанналы лауреады Г. Александровтун удуртулузында П. Павленко, Н. Тронева болгаш Г. Александров олардын сценарийин ёзугар «Композитор Глинка» деп чаа уран-чечен музыкалыг өнүгү кино-чурукту тургускаан.

Ол фильм болза, улуг орус композитор, национал орус музыканын үндөзлөкчизи Михаил Иванович Глинканы дугайын чугаалап, ооң чогаалынын улусту үндөзүнүн болгаш оон опералары «Иван Сусанин» болгаш «Руслан биле Людмила» деп чогаалдарынын, романстарынын, симфонияларынын бүгү делегейге улуг уjur-дузалык көргүзүп турар.

Глинка болза, улустун ёзулуг орус уран-чүлүү дээр демиселчи чоран. бодунун чогаалдары-биле Россияны мурнакчы кижилеринин бодалдарын болгаш күзөлдөрүн ол илередип чоран.

Фильм эгезинден тура сөөдүңгө чедир Глинканы музыка-биле каастатынып турар. Ооң ачызында фильмнин авторлары улуг композиторун дүрү-хевирин ол хире шың, ынчаар амыдыралчы көргүзүп шыдаанар.

Фильм Петербурга үрлээшкин-биле эгелээр. Үрлээшкин үезинде улус бойдустун ол чагаар болушкуну-биле маадырлыг демисежип турар болгаш ону тилеп турар. Ол үеде нем эриңге ийи улуг өйүнүстөр, ийи орус генийлер Пушкин биле Глинка ужуражы бээрлер. «Бистин улузунус кайгамчыктыг, халапка онзагай улус» деп Пушкин чугаалап турар.

Ол-ла үеде Николай I хаан улустун качыгдалын соок, эскет чок көрүжү-биле анаа-ла өрүп, бойдустун болушкунун оон тилеп шыдаар харык чогуун дугайын медегеп турар. Улустун муңгаралы хааннын сагыш-сеткилин бичин-даа хайныктырбайн турар.

Ол дүн Вильгборскийнин салонунга орус музыканын бир дугаар концерти болуп ужурлуг турган. Ынчалза-даа, орус музыка Устүкү дээгилеринин чүүлү-үнүшкүнү албайн турган. Глинканы чогааткан ырын каш-ла кизи үрлөп көргөн.

«Дээди ызыгуурлуглардын» итали музыкага кижизитирген төлөөлөкчилери Глинканы музыказын «улаачылар музыкасы-дыр» деп үдөкенип адап турганнар. Пушкин биле Грибоедов болза, Глинканы Италия-ге өөренип чоруунун сүмөлөп турар. Ол үеде Россияга консерваториялардаа, музыка школалары-даа чок турган.

Композитор Италияга үр-даа болбай Россияга дедир ээп кээр. Ол орус черин төңү чок делгемнери-биле, ховулар болгаш аргалар таварты чоруп орар, Глинканы чогаатканы «Орук ырынын» аялгасы дымиттиг хөглээшкиннер, бандураның ыды, бубеньнин даажы. Улусту аялгаларынын байлаан, «Камарискаа» деп ырын чаражык композитор хандыкшылды-биле дынап турар.

Көдөң бурунгу дүрээнин көжү-турган черге Глинка чедип келир. Ооң эргиде турган чери-биле орук эрттирер дээр, хааннын дүжө-меттери ону чок кылып каар деп дугаарга, улус боттарынын өгбөлөрүн кылган чүүлүн үрээрин күзөзүн болгаш өске черге тургузуп алган. Ында ажалдап турар кижилеринин чогаалдык чорууну, күжүн, мергенни Глинка магадал-биле көрүп турар.

Улустун дугайында, улуска бараалгаткан чогаалды, бир дугаар орус операны бижир деп идея Глинкага оон төртүнүп келген. Пушкин, Гоголь, Одоеский суглар-биле беседэ

үезинде Глинканы «Иван Сусанин» деп операны бижир деп бодалы улам-на быжыга бээр. Оон мурунда маадыры бөдүн кизи болуп ындыг орус опера чок турган.

Пушкиннин деткимчезинге сорук киргизген, бодунун оруунун шыңынга бүзүрөдүгү композитор операны чогаалдып ажалдап турган.

Ынчалза-даа орус улустун алдары хаанын болгаш оон чачаларын сонуургапайн турган. Хосталгага ынакшылыг бодалды истеп сүрүп, улуг орус улусту алдаржыларынча угланган бодалды чагырыңчы бөлүктөр мырыңай деткирейи турган үеде, ол ажалды ынчаар чорудары Глинкага канчаар-даа аажок берге турганын филмде көргүзүп турар. Николай I бодунга мугулайы-биле бүзүрээринин сеткили-биле Глинканы генийлиг операзы «Иван Сусанин» кырыңче бодунун холун кедүрүп, ол операны «Хаан дээр чурттаары» деп адаар дугайында айтканын берип турар. Композитор биле кады ажалдаар кылдыр нем-меч барон Розени хаан томуйлаан.

Ынчалза-даа операнын көргүзүу орус музыка культуразынын тилделген болган. Пушкин, Глинка, Одоеский, Жуковский, Глинканын думазы Людмила Ивановна олар тилделгени байырлап турарлар.

Ооң сонда композитор бодунун бүгү күштерин «Руслан биле Людмила» деп чаа операны чогаалдып кылдыр талазы-биле ажалга берипкен. Ону Глинка Пушкинге турса-кааткан. Чедимес чорук, Глинканы Пушкиннин өңүтү кылдыр истеп сүрер чорук, композиторун турасоруун сый шаап шыдаанар. Ол чаа-чаа таланттыг чогаалдарын тургузуп, музыканын теориязынын үндөзүннерин ажалдап кылып турган.

«Руслан биле Людмила» деп кайгамчыктыг опера тургустунган. Ынчалза-даа Пушкиннин өлүгүчүзү, Николай I, ук операны көргүзүп турар үеде, орус поэзиянын хүнү—Пушкинге алдаржыткан сестерин дыйнап кааш, театрдан үңүп чоруй баар. Хаан болгаш оон чачалары ол операга удурланып турган. Глинканы амыдыралынын сөөлү чылдарында опера императорун театрларынын сценаларындан дүшкөн.

Ынчалза-даа, бодунун чогаалын улус деткир деп чүвеге Глинка бүзүрөп турар. Оон ол бүзүрелин оон өңүктери болгаш чаңгыс-ай бодалдыгылары—Пушкин, Грибоедов болгаш Гоголь олар деткип турар.

Улуг композиторун музыказын улус билген. «Алдаржы» деп күчүлүгүни Севастопольдун камгалакчыларын сорук кирип, Төзөн чуртун алдары дээр маадырлыг чоруктарже оларны көдүргөн. Ол болза, композиторга канчаар-даа аажок улуг ааскежи болуп.

Филмде артистерин бүгү коллективни кончуг эки ойнаан. Ылангыя Глинканы дүрү-хевиринин тургучуузу артист Б. Смирнов улуг чедикшинин болган. Бис көөрүүске Глинка—патриот, улустун уран-чүлүү дээр демиселчи, улустун бодалдарынын илередикизи болуп турар. Любовь Орлова (Людмила Ивановна), Ю. Юровский (Вильгборский), В. Колчин (чогаалдыкы Черепанов), А. Сашин-Никольский (Димитрий Петров) болгаш өске-даа артистер кончуг эки ойнааннар.

«Композитор Глинка» деп кино-чурук—совет кино уран-чүлүгүнүн шыгаргангай чогаалы. Глинка ыш-каш ындыг генийни делегейге берген улуска чоргааралдын бедик сеткили ол кино-чурук көрүкчүгө хайныктырып турар.

Д. БХОВСКИЙ.

Агро-зоотехниктиг өөрөдигени чедикшичкиниг организаастаар

1951—1955 чылдарда СССР-нин хөгжүлдээнин бешки беш чыл планынын талазы-биле партиянын XIX съездинин директиваларында социалисттиг көдээ ажил-агыйнын улам ыңайгы хөгжүлдээнин улуг программаны айтыкан.

Чер ажылынын культуразынын чыйгылыш чок бедикшини чокка, көдээ ажил-агый бүдүрүлдээниг эртемниг чедикшичкинин болгаш мурнакчыларын дуржулгаларын калбаа-биле ажалгавайн, мичуриңчи агробиология эртемниг билишкчинери-биле колхозчу массаларны чөпсөгледейн тургаш, ол сорулгаларны чедикшичкини-биле күүседир арга-жок.

1928 чылда, колхоз тургузуушкунун баштайгы хүнеринде-ле эш Сталиннин чугаалааны болза:

«Көдээ ажил-агыйга нийтинин улуг бүдүрүлдээниг организаастаар дээр шыңгызы-биле төрүдүр херек... ындыг болза-даа улуг ажил-агыйны организаастаарда көдээ ажил-агый дугайында эртемниг билир херек. А билер дээр өөренир херек»

Көдээ ажил-агый хөгжүлдээнин амгы чадазында эртемниг чедикшичкинин болгаш мурнакчы дуржулгалары көдээ ажил-агый бүдүрүлдээниг непередеринин болгаш пропагандаларынын, а ол ышкыш колхозчуларын, МТС болгаш совхоз ажалчыларынын агро-зоотехниктиг билинин денелин үргүлчү бедикерин херез болза, чер ажылынын культуразын беддеринин, көдээ ажил-агыйнын бүгү адырларын чыйгылыш чок көдүреринин чугула чүлүү база көдээ ажил-агыйга удуртулганын чардымас кезээ болур.

Эртемниг чедикшичкинин болгаш күш-ажылдын стажовчур дуржулгаларын пропагандаларынын кол хевирин болза, ажалдан хоставин тургаш, колхозчу кадрларны массалы-биле бедетээринин үш чыл хуусаалыг курстарына кичээлдер болур.

Үш чыл хуусаалыг агро-зоотехниктиг курстарынын сорулганы болза, мичуриңчи эртемниг үндөзүннери-биле, көдээ ажил-агый культуразындан бедик дүжүтү алыры болгаш мал ажылынын продуктудун беддеринин аргалары-биле чөпсөглөнгөн колхозчу мастерлерин бедеткээри болур.

Колхозчуларын өөрөдигенин эки организаастаан колхозтарда бүдүрүлдө оналгалары чедикшичкин күүсетинип турар болгаш эртемниг чедикшичкинин база мурнакчы дуржулгаларын бүдүрүлдээниг непередеринин херез эң дээр организаастап көдээ ажил-агый ажалдарын эң кыска хуусаада бедик агротехниктиг түннелге эрттирип турар. Чижээ, Бий-Хем районун «Кызыл тараачын» колхозунга кызыластың тарылгазын бедилрешкек арга-биле, картофельдин тарылгазын квадратты ураланчак арга-биле чоруткан. Дынакчыларын практиктиг кичээл үезинде хондуп кылган удобренизин хөрзүңгө төккөн.

Колхозтарга болгаш совхозтарга дуржулгалыг ажалдакчыларын хөй-хөй муң армиязын бедеткээр дугайында чазактын доктаалын чедикшичкиниг күүседеринге башкы кадрларны шың шилдери уjur-дузалыг.

Совет көдээниг ажил-ишчилерин көдээ ажил-агый дугайында адал-чурттун эртемнерин чедикшичкинери-биле болгаш мурнакчыларын дуржулгалары-биле чөпсөглээри көдээ ажил-агыйнын тускай эртемниглеринин чугула сорулгазы болур. Агрономнар, зоотехниктер, мал эмчилери, эртем ажалдакчылары колхозчуларны өөрөдип тура оон-биле күрүсенин болгаш нийтиледдин мурнуга бодуну хүлээлгезин күүседирлер, ол чокка чаңгыс-даа тускай эртемниг кадр бодунун ажалына чедикшичкиниг болуп шыдаас.

Эрткен 1951—52 өөрөдиге чылдарында бистин областын Гордеев, Миносьян, Мурзина, Антипина. Новосышкаш тускай эртемниглерин курстарга башкылаар ажалдарын эки чорудуп, колхозчуларын ортузунга улуг тайылырлыг ажалдарын чүрүтканнар. Курстарга өөренип турган колхозчулар оон алган билиглерин бүдүрүлгеге чөп ажаллап турарлар.

Үш чыл хуусаалыг агро-зоотехниктиг курстарга өөрөдигенин баштайгы ийи чылдарында чамдык чедикшичкинери-биле чөргөштүр улуг чөпсетер бар болган. Чамдык колхозтарга агро-зоотехниктиг өөрөдигенин бөлүмнеринге хүлээп алышыкыны чорударда колхозчуларын билинин денелин болгаш оларнын хуузунда сонуургалын барымдаалавайн турган. Кичээл кылдыр черлерин бедеткетиниң өөрөдиге номнарнын көргүзүү материалдарын чедикшесиз башкы кадрларын кошкак бедеткелди чамдык черлерде курстарны ажалына таарымча чок байдалды тургускаан. Районнарнын көдээ ажил-агый министрери болгаш колхоз баштаар черлери бо бүгү чөпсеттерин уузкаарына шиптирлиг хемчеглер албайн турганнар. Чижээ, Танды, Тес-Хем, Каа-Хем болгаш өске-даа районнарда колхозчуларын өөрөдип ажалды чүлгө участка агрономнарынга, зоотехниктеринге болгаш мал эмчилеринге дагып кааш, көдээ ажил-агый кылдестериниң, МТС-териниң тускай эртемниг кол кадрлары Гудков, Назарова, Мокрушин, Лысенков ышкыш чамдык иштер курстарга кичээлдерин боттары-биле удуртуп чорутпаан.

Ол чөпсеттерин түннелинде, үш чыл хуусаалыг агро-зоотехниктиг курстарга колхозчуларын өөрөдип биле чазактын бадылаан өөрөдиге планы 1951—52 чылдарга бистин обласка күүсетинмейн барган. Бий-Хем, Каа-Хем болгаш Кызыл районнарга чүлгө 5 бөлүмүнүн 57 дынакчылары өөрөдиге программанын доозуп, шыгалдалары дужагааш, шыңгыла бижиктерин алгылаан. Областын районнарынын колхозтарына организаастаан оон өске хөй-хөй бөлүмнөр өөрөдиге программанын доослаан болгаш түннел үндүрүп шыдаваннар.

Көдээ ажил-агый пропагандазынын область эргедели болгаш областын ном үндүрер чери I болгаш II өөрөдиге чылдарында курстарнын дынакчыларына хергелээр өөрөдиге номнарын тыва дылга чогуур өйүндө парлап үндүрерин хандырбаан. Ылангыя «Мал ажылынын үндөзүннери», «Чер ажылынын үндөзүннери», «Үрезин культуралар», «Мыйыстыг бола мал» деп өөрөдиге номнарын амга чедир парлап үндүрбөөн. Тыва дылда парлап турган чамдык брошюралар болгаш орус дылда өөрөдиге номнары районнарын ном садыларында амдыгаа чедир-ле таратынмайн турар.

Районнарнын колхозтарында үш чыл хуусаалыг агро-зоотехниктиг курстарга бо чылгы өөрөдиге эки организаастатынмайн, эртен чедикшичкиниг чөпсеттерин база катап-тап*турары окта болбас.

Ам сорулга болза, эртен өөрөдиге чылында өөрөдиге программанын доослаан курстарнын дынакчылары бо чылын ол-ла программанын катап өөрөдип эгелээр, а өөрөдиге программанын доослаа шыгалда дужавайн барганнар ол шыгалдаларын дужагааш, дараазында чылдын программанын өөрөдип кирер.

Агро-зоотехниктиг курстарга башкылаар тускай эртемниглериниң иштинде чокта чаа техникуннар болгаш дээди өөрөдиге черлери дооскан, башкылаарнын методу-биле эки чөпсөглөмнүн кадрлар хөй. Көдээ ажил-агый организарынын болгаш мергежилди башкы кадрларнын талазындан оларга хүн-бүрүнүн боттук дузалачызын көргүзери чугула. Ам башкыларын 10 хонуктук семинары эрттирбөөн черлерге оун дарыи организаастап башкылаарнын методу-биле, мурнакчы башкыларын дуржулгалары-биле чаа кадрларны чөпсөглээр уjurлуг.

Курстарга өөрөдигенин чедикшичкин болуру башкы кадрларнын шың шилдиринден, өөрөдиге дайызын шың тургузарындан, дынакчыларын кичээлдерге кээп турарын эки хандырарылдан, кичээл эрттирер черлери эки бедеткээрден, илерезин чөпсеттерин чогуур өйүндө эдериңден улуу-биле хамааржыр. Шаң ындыг байталды өөрөдигени баштайгы хүнеринден эгелээр курстарга тургузар болгаш оларны хажык чок сагыры чугула.

Курстарга өөрөдигенин чедикшичкин чорударына башкылар чөвүделдиниң ажалы улуг уjurдузалыг. Эрткен өөрөдиге чылында Бий-Хем районга (курс эргелекчи кол агроном эш Степанова) башкылар чөвүделдин үргүлчү чыып, анаа башкыларын өчөттарын дыйнап, кичээлдерин ажалчы планнарын көрүп, теориялыг болгаш практиктиг кичээлдерин эрттиреринин методун чугаалажып турган. Башкылар анаа боттарынын ажалынын дуржулгаларын солчуп турган. Бо хемчеглер курстарга өөрөдиге ажалы экижидеринге улуг уjurдузалыг болган.

1952—1953 өөрөдиге чылында агро-зоотехниктиг курстарнын өөрөдигенин чедикшичкин организаастаары колхозтарын, көдээ ажил-агый организарынын, оларнын тускай эртемниглеринин харысгалдыг хүлээлгези болур.

1952—1953 өөрөдиге чылында агро-зоотехниктиг курстарнын өөрөдигенин чедикшичкин организаастаары колхозтарын, көдээ ажил-агый организарынын, оларнын тускай эртемниглеринин харысгалдыг хүлээлгези болур.

Көдээ ажил-агый пропагандазынын область эргедели болгаш областын ном үндүрер чери I болгаш II өөрөдиге чылдарында курстарнын дынакчыларына хергелээр өөрөдиге номнарын тыва дылга чогуур өйүндө парлап үндүрерин хандырбаан. Ылангыя «Мал ажылынын үндөзүннери», «Чер ажылынын үндөзүннери», «Үрезин культуралар», «Мыйыстыг бола мал» деп өөрөдиге номнарын амга чедир парлап үндүрбөөн. Тыва дылда парлап турган чамдык брошюралар болгаш орус дылда өөрөдиге номнары районнарын ном садыларында амдыгаа чедир-ле таратынмайн турар.

Районнарнын колхозтарында үш чыл хуусаалыг агро-зоотехниктиг курстарга бо чылгы өөрөдиге эки организаастатынмайн, эртен чедикшичкиниг чөпсеттерин база катап-тап*турары окта болбас.

А. ТЮТИНА.

Планнаашкынынын шың тургузар

Шың тургускаан план болза, ажалдын үрө-түннелдиг болурунун үндөзүн болур. Ол чугула болгаш харысгалдыг ажалды областын чамдык албан черлери үелөвейи, ону чүтле техниктиг документ кылдыр көрүп турары канчаар-даа шың эвес.

Бүдүрүлгенин планын тургузарда, оон кылып үндүргөн продукциянын кайнаар саггарын, ол бүдүрүлгеге чиг-этти кайын, канчап алырын бүгү тала-биле өөренип көргөн турар. Ол ышкыш областын районнары амгы үеде чаңгыс-ай эвес, тусбуру ылгалдарын турунда-ла, бүдүрүлгелеринин хонгалгай чорудар чорук областын чурт үлөтүрүнүн килдизинде төңүдөл чок уламчылашышан. Шаң ындыг байдал хөгжүлдөгө моондактыг болурдан өске, дузазы чок.

Планын чогаалды ажалдын бүткени ол эвес-ле болгай. Ону областын чурт үлөтүрүнүн килдизин амыдыралдан хоорулчак удуртукчулары-ла бөлбөй турар. Хамык уjur күүселдинин хыналдасы дээр демисежир, чоңун эгелекчи саналдарын деткири болур. Бүдүрүкчү күштү беддеринге холбашкан хемчеглери бир түр тала-биле организаастаар, ону дүгүг удуртулга-биле боттут хандырып, продукциянын бөтүнөзин чинигедири дээр демисежир херек.

Ол бүгү чугула хемчеглери областын чурт үлөтүрүнүн килдизин чүлгө чорутпайн турар эвес. харын план чогаалдырда анаа чөрушкөк чүлдөрүн бези илередип турар. Бо дугайын Тожу райондун комбинатынын 1951 база 1952 чылдарда бүдүрүлгө планнары херечилеп турар. Областын чурт үлөтүрүн килдизин тургусканы 1951 чылдын бүдүрүлгө планында кубометр тудук ыжын бедеткээринин бөтүнөзин 55 рубль 65 копейк турган, а 1952 чылдында ол 117 рубль 75 копейк азы ийден ажык катап улгаткан болуп турар.

Тожу райондун комбинатынын ажалында бо аразында кудулаашкынын кандыг-даа өскерилге болбаан, харын депшилгелиг чаартылгалар немезип, мергежилди кадрлар өзүп турда, 1951 чылга удур бо чылын күш-ажылдын бүдүрүлгүнүн 1.5 катап кудулаткан чорук областын чурт үлөтүрүнүн килдизинин үндөзүн чок планнаашкыны-биле тайылбырлатпаар.

Шаң ындыг аарылгы байдал чүлгө Тожу районда эвес, өске-даа райондун комбинаттарында илереп турар. «Промфинплан»-ла турза, өскези хамаанчк дээр хөөнер областын чурт үлөтүрүнүн килдизин ажалдакчыларында чок эвес. Ажал-иштен хоорулчак шаң ындыг планнаашкыны моон сонгаар бол дурбас уjurлуг.

«Күрүнө планы болза, хоойлу болур» деп партиянын XIX съездинде эш Маленковтун чугаалааны утуп болбас. Бүдүрүлгө планына онза кичээлгеи салыры чугула.

В. ТАМДЫН-ООЛ.

ПАРЛАТЫНМААН

ЧАГААЛАРЫН ИЗИ-БИЛЕ

«Ажалчыларнын амыдыралына сагыш салыр»

«Шың» солунунун бижикчиинин ындыгы эгелиг чүүлүнде областын тудук трестизинин чамдык ажалчыларны чурттагга бажыны-биле хандыртынмааны болгаш ажал чынар ортузуна агитация-массалыг, кижизидилге ажалчыны багай тургустунганын шүгүмчүлөөн.

Ол чөпсеттерин уузкаарынын хемчезин алыры-биле ол чүүлү КЧЭС обкомунун үлөтүрү траяспорт килдизинче «Шынын» редакциясы чоруткан.

Чөпсеттерин уузкаарынын хемчеглери алдынганын КПСС обкомунун үлөтүрү, транспорт килдизинин эргелекчи эш Тарасов «Шың» солунун редакциясына дынаткан.

Областын тудук трестизинин ажалчыларын чуртталдары-биле чуртталганын ийи улуг бажынын ажалгалга кирген. Ол бажынарны бед бажыч чок турган ажалчыларын хандырган болгаш ында электри, радио точкаларын тургускаан.

Ажалчылар ортузуна кижизидилге ажалын экижидеринин хемчеглери ында партия эге организаациясы хураалына чугаалашкан. Нити чуртталга бажында кызыл булуңу тургускаан болгаш анаа неделя санында бирден эвээш эвес лекцияларынын политиктиг болгаш эртемниг билиглерин непередир нитиледдин лекция бюрөзунун лекторларынын күжү-биле номчуп турар. Тудукчулар ортузуна тускай агитаторларны эге организаациядан гускаан, олар ажалдап турар.

Б. ООРЖАК.

